

mélyek. Lehet tudni, ki kicsoda. Ami a *Bánk bán* esetében nem kis eredmény. Bregyán Péter sérülékeny, érzékeny léleknek tudja a címszereplőt – annak is ábrázolja. Több méltósággal, erősebb tartással oldja meg feladatát, mint sok évvel ezelőtt, amikor utoljára láttam hasonlóan jelentős szerepekben. Most kevésbé siránkozik, nem vinnyog a kintől, csak csöndben, befelé szenved. Nagyúri, országos politikusi, szinte királyi méltóság nincs benne. A fájó férfilelek, a fájó szív – ezt fizikai értelemben is vehetjük: már első megjelenésekor úgy nyúl melle bal oldalához, mint akinek odabent valami fáj – érzékeny szépsége árad belőle. Jónás Gabriella Gertrudisa erősen teátrális, hisztériára hajlamos nagyszony; Kalmár Zsuzsa pedig mintha nemigen lenné a szövegben Melindát. Pálfi Zoltán Petur szerepében természetével tűnik ki. A tisztelen érdektelen alakításokban bővelkedő előadásban Nagy András Ottóját jó nézni: a jellemtelen meráninak van egyénisége. Gonoszsága mögött sors van és alkat. Elkényeztetett ifjú, aki nincs szokva ahhoz, hogy vágyai akadályba s pláne erkölcsi aggályba ütközzenek.

STUBER ANDREA

Fekete – igen, fehér – nem

■ FÜST MILÁN: BOLDOGTALANOK ■

Ahhoz képest, hogy Füst Milán naplóírással töltötte jószerevével a fél életét – kérdés is, ha napi két-három órát feccölt csak a naplóírásba, jutott-e ideje élni egyáltalán –, szóval ahhoz képest meglepően kevés szót vesztegetett feljegyzéseiben ifjúkora büszkeségére, a *Boldogtalanok* című drámára. Alig említi az 1914-es év folyamán (amikor született a mű) és 1923-ban (amikor helyel-közzel közönség elé került). (Afféle magánrajongás nyomán és némiképp baráti piknikjelleggel mutatták be. A Róza szerepét játszó Forgács Rózsai ambicionálta a bemutatót. Víg Vilma Heltai Jenőné, Hüber Rózsit Kosztolányi Dezsőné adta.) Nincs nyoma a naplóban például annak sem, hogy miként talált rá a szerző az egyszerű, tömör, dacos címre, mely nyilván azonnal kedvetlenségcsinálóként hatott a megcélzott színházigazgatókra. A színdarabot nagyra értékeli, mérvadó első olvasók mind azt hümmögték: nagyszerű mű, de sötét, túl sötét.

Ez a sötétség az, amit a Békés Megyei Jókai Színház *Boldogtalanok*-előadását jegyző Telihay Péter karakán módon, köntörfal nélkül vállal. A rendező gyászfekete díszletet terveztetett Menczel Róberttel. Fekete a fal, a kályha, az asztal, a szék, a szekrény, de még az állóhamutartó is, s a fekete árnyalataiban tobzódznak Zeke Edit jelmezei.

Mielőtt továbbmennénk, hadd tegyek egy hangulatjelentésnyi kitérőt. Érdekes, szinte bőrön érezni, hogy a látvány komorsága rekordidő alatt deprimálja a közönséget. A nézők kedélyállapota a kezdeti kíváncsiságból hamar elégedetlenségre, majd néma ellenállásra vált. Közben megható naivitásuk is megnyilvánul, amellyel pozitív fordulatban reménykednek. A második rész elején érezhető ingerültséggel fogadják, hogy a színpadkép ugyanaz, ami volt. Pedig a szünetben számítottak kicsit arra, hogy a folytatásban felvirrad a szereplőknek, s talán még a díszlet is kivirágzik. Szinte tapintható a csalódottság a nézőtérben. Mindez egyébként igazolja azt a személyes tapasztalatot – amelyet a mindenféle játszó színészek megerősítenek –, hogy a kelet-magyarországi és a nyugat-magyarországi közönség habitusa különböző. A görögök például türelmesen és engedékenyen végignéznék szinte bármit. Udvariasan elfogadják a nem igazán jót is, viszont az igazán jó sem készíti őket feltűnő lelkesedésre. Evvel szemben a békéscsabai nézők – vagy a nyíregyháziak – sokkal emocionálisabban reagálnak. Képesek hevesen elutasítani, de ragyogva rajongani is.

Visszatérve a látványra: Menczel mintha egy életkép negatívját tette volna a színre. A fekete berendezési tárgyak mögött két kopasz fa meredezik. Három-három belógó lámpa vezeti tekintetünket a színpad mélyéhez, ahol a hatalmas ajtó magasodik. (Mögötte fény és füst gomolyog, amikor nyílik.) Oldalt reflektorok állnak díszsorfalat, pázmájuk szinte felszeleteli a színpadot. A szép, borús képkompozícióban feltűnik néhány ébresztőóra (legalább négy darab, talán több is – a földszintről nem látható be teljesen a színpad). A ráismerés kétes örömét érzem: ezek a kellékek már játszottak Telihay szegedi

KATONA JÓZSEF: BÁNK BÁN
(Gárdonyi Géza Színház, Eger)

DÍSZLET: Székely László m. v. **JELMEZ:** Benedek Mari m. v. **DRAMATURG:** Pályi András. **RENDEZŐASSZISZTENS:** Varga Andrea. **RENDEZŐ:** Beke Sándor.

SZEREPLŐK: Lamanda László, Jónás Gabriella, Nagy András, Bregyán Péter, Kalmár Zsuzsa, Réti Árpád, Sata Árpád, Pálfi Zoltán, Balogh András, Tűzkő Sándor, Lehoczky Andrea, Venczel Valentin, Várhelyi Dénes, Fehér István, Bogdán István.

Három nővér-rendezésében. (Égészen konkrétan azonosítani tudom az egyiket: a szovjet gyártmányú, aranyozott szegélyűt – rendszeresen riadtam ilyen valaha.) A vekkeres talán azt jelzik: kívánatos lenne felébredni, felrázni Füst Milán boldogtalan hőseit. És akad olyan pillanat, amikor a sűrű csendben átható, félelmes tik-tak hallik. De hiába a figyelmeztető ketyegés: a szereplők végzete a reménytelen, torz érzelmi gyöttrődés.

Meglehet, az alkotók csak azért ismétlik magukat, mert ha Szegeden jól mutatott az óradömping, jól mutathat Békéscsabán is. Esetleg megállt az idő Telihay számára. De ne firtassuk ezt tovább, inkább jussunk el végre az előadás elejéhez. Nagyszerű a kezdet. Olyan, mintha kiváló zenemű lendületes nyitánya volna. Az első jelenet mindjárt a titokzatos dúvadról, Hüber nyomdavezető úrról szól, bár ő egyelőre házon kívül van. Az édesanyja és a szeretője ismerkednek egymással tapogatózva és tapintatlanul, támadón és védekezve, rokonszenv és ellenszenv ébredése közben. Kovács Edit (Róza) és Muszte Anna (Hüberné) dialógusa gyors és erőteljes, a hangvétel forszírozottan spröd. Párbeszédük sebesen kattogó ritmusa, zaklatott staccatója azonnal megteremti ama különös stílt és azt az idegborzoló felajzotttságot, amely a mű sajátja. És amire e felütés után, sajnos, nem tud még egyszer rátalálni az előadás.

Miután lártuk a két nőt (Gyarmaky Rózát és özvegy Hüber Evermódnét – Evermódné, nem is tudom... létező név

ez? vagy ki lehet ilyet találni?!), hazatér Húber Vilmos gócpont. A férfi, akiért és aki miatt az összes hősnő veszködik. Füst Milán kicsi, jelentéktelen embernek írja le őt. Gáspár Tibor ellenben jó kiállítású, elegáns, szépen szabott férfiként lép elének. (Cseppet talán bizarr, hogy a szerephez nem illő hosszú haját csatokkal igyekszik elrejteni.) Gáspár felvillantja a figura néhány izgalmasan ellentmondó vonását, de számos másikkal adós marad. Távolságtartón és mégis ördögi kajánsággal figyeli a hatást, melyet a hozzá tartozó nőkre gyakorol. Olyankor a legelmélyültebb, amikor cigarettára gyújt, s váratlan, éles kacagásai a legátütöbbségek. Nevetései bántják az ember lányának – tán nem is a fülét, hanem egyenesen – az önérzetét. Gáspár erősségének mutatkozik Húber ereje, viszont gyengéje Húber gyengesége. Az például nemigen sejlík elő az alakításból, hogy alapjában véve a nyomdász is csak áldozat, kinek boldogtalanságáért sokat tett a saját anyja. A férfi fatális elveszettsége is csupán abban az egyetlen gesztusban érhető tetten, ahogy Vilmának udvarolva földre kerül, s belecsimpaszkodik a lány lábába. A Gáspár teremtette figura nem látszik komplex személyiségnek, de mindenesetre rendelkezik avval a baljós vonzerővel, amelynek nem tudnak ellenállni a darabbéli, tönk környéki nők. Közülük a legfigyelemreméltóbb a Kovács Edit játszotta Róza. Ez az asszony szép. Elgyötört. Kemény. Kétségbeesésében magukhoz csábítja az ifjú és tapasztalatlan Vilmát, hogy ő tartsa otthon a kicsapongó Húbert. Majd amikor a nyomdaipar Don Juanja ráun a fiatal szeretőre, Róza Vilmával végeztetné ki a mindkettőjüket megcsaló férfit. Kovács Edit sok kis kint és nagy elszánást mutat meg e fojtogató dráma leg erősebb akaratú hősnőjeként. A karakter szépen szétzilálódik az események menetében, miközben a színésznő életszerűen bejárja az utat az önemésztő keserűségtől a féltékenységen és a rafinált behízelgésen át a kivetkezésig: a nyers, kíméletlen önzés ábrázolásáig.

Tarsoly Krisztina Vilmaként némiképp zavaró tényezője az előadásnak. Bár a negyedik felvonásbeli huzamos kiborulást meggyőző ziláltsággal, hitelesen összemolva, igazi drámaként éli meg előttünk, de míg idáig jutunk, addig sok félrecsúszott hangot és hamis megszólalást kell elszenvednünk. (Hogy csak a legkirívóbbat említsem: hi-hi-hi – hallatja a fiatal színésznő nevetés gyanánt, s épp csak azt nem teszi hozzá, amit Sam Hawkins a *Winnetouban*: „ha minden kötél szakad”.)

Muszte Anna Húberné szerepében ügyesen mozog, de a felszínen. Mutat színészi eszközt – hangváltást, testtartást,



Ilovszky Béla felvétele

Kovács Edit (Róza) és Gáspár Tibor (Húber Vilmos)

mimikát, gesztust számolatlanul –, de állapotot egyet sem. Arra nem jövünk rá, hogy ez az asszony valójában kiféle, miféle. Magára maradt, rászoruló, szánni való anya, akit undok gyermekei folyton egymás nyakára küldenek – mint Lear királyt Goneril és Regan –, avagy szimpla élősködő, aki gátlástalanul visszaél fia és lánya kiirthatatlan kötelességtudatával?

A békéscsabaiak érdemes kis előadását Karczag Ferenc (Dr. Beck), Mészáros Mihály (Sirma), Csizmadia Éva (Rózsi) és Árdeleán László (Mihály) gyarapítja még néhány sötét tónusú színnel.

Mármost az én ottjártamkor a publikum egyáltalán nem lélegzett együtt a drámával. Direkte külön lélegzett. Amikor a végén Vilma fegyvert fogott Húberre, majd mégis inkább önmagát lőtte le, ez a fordulat olyan váratlanul érte a nézőket, hogy meglepetésükben többen kuncogni kezdtek. Másnak pedig épp az ilyen nevetgéléstől támadna kedve sírni. Füst Milán is nézne nagyot, szomorút. Hiába no, ezen az estén a közönség nem adta meg magát.

FÜST MILÁN: BOLDOGTALANOK (Békés Megyei Jókai Színház)

DÍSZLET: Menczel Róbert. JELMEZ: Zeke Edit. RENDEZŐ: Telihay Péter.

SZEREPLŐK: Gáspár Tibor, Kovács Edit, Tarsoly Krisztina, Muszte Anna, Karczag Ferenc, Mészáros Mihály, Hodu József, Csizmadia Éva, Szilágyi Annamária, Árdeleán László, Szűcs László Csaba.